

Benediktas Raulušonis

Studentas, 22 m.

Mintys iki kelionės

Skambutis su patvirtinimu dėl patekimo į „Misija Sibiras’12“ labai nudžiugino. Tiesą sakant, jis buvo lengvai ne laiku, nes po tokios puikios žinios nebegalėjau tęsti tuo metu daryto darbo. Aišku, pasidžiaugti reikia, taigi kuris laikas buvau iki ausų išsišiepęs (aplinkiniai galėjo netgi pagalvoti ką negero). Bet, mažiausiai reikia galvoti, ką apie tave mano aplinkiniai. Jie juk nežino, kas tuo metu tavo galvoje! Manoje tuo metu buvo puiki žinia, kurios įgyvendinimą ir kviečiu jus paskaityti.

Noriu pridurti, vis tekdavo (ir toliau tenka) išgirsti klausimą apie motyvaciją dalyvauti projekte. Iš artimiausių giminių tremtis mano šeimos nepalietė. Kiek tolimesni giminės buvo nukentėję nuo šios negandos, tačiau tai sužinojau jau patekęs į misiją. Taigi, mano didžioji motyvacija buvo prisiliesti prie dar esančios gyvosios istorijos, prisidėti prie jos irimo stabdymo. Taip pat norėjosi kitokios, nei įprasta, kasdienybės (turiu pasakyti, šis lūkestis Sibire buvo pateisintas su kaupu), naujų minčių galvoje, šviežių idėjų. Po ekspedicijos norėjau tais išgyvenimais, mintimis pasidalinti su Jumis. Taigi, nevyniojant žodžių į vatą, skaitykite mano „Misija Sibiras‘12“ dienoraštį.

Vilnius – Maskva – Krasnojarskas – Abakanas (Chakasijos Respublikos sostinė). Per dvi dienas tai, atstumas, kurį tremiami žmonės keliavo savaitėmis.

Chakasija – ganėtinai tolimas kraštas, Sibiro vidurys, nors kelionė iki šios vietos užtruko vos dvi dienas. Traukinys iki Maskvos, lėktuvas iki Krasnojarsko ir autobusas iki Abakano. Prieš kelionę jaučiau tą, gerąjį jaudulį – kai ateityje laukia kažkas naujo, dar nepatirto. Jaudiniesi, bet viskas gerai – jaudulys malonus. O galvoje knibžda įdomios mintys – kaip iš tiesų atrodo ekspedicija? Kaip seksis tvarkant kapus, keliaujant nuo vieno kaimelio į kitą. Tokios mintys lindo galvon žygiuojant iš buto Rinktinės gatvėje į LiJOT‘o atstovybę. Lijo, bet lietus tik

suteikė prieskonį maloniam prasiėjimui. Susitikę LiJOT'e baigėme formuoti savas kuprines ir jų turinį, ir išėjome geležinkelio stotin. Po trumpų išlydėtuvių – kelionė traukiniu į Maskvą. Maskvoje pusdienis, tada lėktuvas į Krasnojarską. Laiko skirtumas – 5 valandos.

Ilgą kelionę autobusu iki Abakano, ten susitinkame su ekspedicijos vadu Gintautu Alekna.

Keletas minčių. Gintautas – „patyręs vilkas“ ekspedicijose po Sibirą. Dešimtys ekspedicijų, mėnesiai praleisti ieškant ir tvarkant tremtinių kapus. Pavydėtina patirtis, o jos naudą teko ir patiems pajusti. Pirmiausia, griežtoje kasdienėje rutinoje. Dar daugiau – žinojime, kur kokios kapinės yra, kiek žmonių ten turėtų būti palaidota. Galiausiai – klausantis įdomių istorijų ir pastebėjimų sėdint prie laužo ar tvarkantis kapinėse.

Dar pridursiu vieną mintį, kuri knibždėjo galvoje keliaujant Sibiran. Lietuvių trėmimai, kaip ir ko gero kitų Pabaltijo tautų, truko ne dienas, kaip mūsiškė ekspedicijos kelionė, bet savaites. Be abejo, nesulyginami dalykai, nes aplinkybės nė kiek nepanašios, tačiau kontrastą galėtume įsivaizduoti. Žmonės, gyvuliniuose vagonuose, be jokių gultų ar menkiausių patogumų, per dienas laikomi vagonuose. Taigi, jei ilga kelionė kada Jums pasirodys varginanti, kontrastui galite prisiminti trėmimus, ir pasijusite geriau.

Taštypas. Pirmasis prisilietimas prie kapinių – Antrasis Imekas. Stovyklavietės kasdienybė.

Prieš atvykstant į Taštypą, Abakane apsipirkome įrankių – tris kastuvus, plaktuką, tris kirvius, tris pjūklus, vinių ir dar keletą įrankių kapų tvarkymui. Taip pat du puodus maistui ir arbatai, samtį. Buvome pilnai pasiruošę stovyklos kūrimui ir kapų tvarkymui! Taigi patraukėme į kapinių paiešką. Keliavome autobusu, tuo pačiu, kaip ir iš Krasnojarsko į Abakaną. Taigi, vairuotojas jau buvo pažįstamas, autobusas išbandytas. Kol atvažiavome į stovyklavietę, apžiūrėjome dvi kapinaičių vietas, kuriose galimai galėjo būti Lietuvos tremtinių kapų. Deja, tose vietose nebuvo likę ką tvarkyti, patraukėme į vietą, kur vėliau įsikūrėme pirmąją stovyklavietę. Ši vietovė – Taštypas.

Iki nusigaunant iki jo, ilga kelionė ieškant daugiau kapinių neprailgo. Važiavome pro mažus kaimelius, didelę dalį kelio žvyrkeliais. galėjai pamatyti tikrąjį Sibiro veidą. Įdomu, kaip šis vaizdas, kurį mes matome Sibire dabar, skyrėsi nuo to vaizdo, kurį kasdien matė ten išstremti Lietuviai?

Ir šiuo metu Sibiras stebimo ganėtinai skurdžiais kaimeliais, nedidukėmis trobomis. Stebino galvijai, laisvai vaikštinėjantys po juos ir šalia esančias pievas. Tuo pačiu akį rėžė ir likę buvusių didelių, tačiau šiuo metu sugriuvusių pastatų, reliktai. Kaip teko girdėti iš vietinių, Sibiras išgyvena ne pačius geriausius laikus. Tiek ekonomine, tiek demografinė prasme. Esą šiuo metu nebėra likę stiprios miško pramonės, kolūkių, fabriku. Kaimeliuose lieka gyventi vis senesni žmonės, nes jauniems žmonėms mažai ką yra juose veikti.

Įstrigo Kazimiro atpasakotas pokalbis, kuriame su vietiniais kalbėtasi apie Lietuvių išvykimą atgal į Lietuvą. Anot Chakasijos gyventojų, lietuviai gerai darbavosi, buvo kone paspirtis vietos pramonei. Taigi jie norėtų, jog jie nebūtų išvykę. Apie lietuvių, kaip darbščių žmonių, įvaizdį dar teko girdėti keletą kartų. Tai glosto širdį. Be abejo, žmonės nelabai galėjo kaip kitaip ir gyventi, kai esi išstremtas ir žengti žingsnio atgal tiesiog nebėra erdvės. Tuo pačiu, kad esame darbšti tauta ir idėjų nestokojame, galime įsitikinti ir šiandieninėje Lietuvoje.

Bet grįžtu prie įvykių šią dieną. Pirmoji stovykla iškilo labai greitai. Netruko užsiliepsnoti laužas, atsirasti rąstukai, kurie buvo naudojami atsisėsti. Palapinės sukilo kaip ant mielių. Žodžiu, stovykla buvo įkurta stebėtinai greitai. Vakarienę, kurią visos ekspedicijos metu ruošė Kęstutis ir Stasė, buvo taip pat greitai paruošta. Liko tik pavalgyti, ir eiti miegoti. Tiesa, tai vargiai įvykdavo, nes kalbos prie laužo netildavo iki vėlumos. Nors ir suburti prieš tai ne per daugiausiai vieni kitus spėję pažinti žmonės, bet bendrų kalbų turėjome. O tarp tų kalbų smagiai padainuodavome. Smagu.

Rytą pabudę, papusryčiaavę, susipakavę palapines ir sutvarkę stovyklavietę einame į Taštypo kapines. Kelias nėra tolimas, tačiau reikia eiti kalniukais. Prieiname kapines, Gintautas jau

žino, kur jose stovi Lietuviški kryžiai. Imamės darbo, palikę Matą prižiūrėti kuprines (kartais netekdavo pasidarbuoti kapinėse, kadangi buvo ir kitų pareigybių, pavyzdys – daiktų prižiūrėjimas), o mes galėjome nesijaudindami darbuotis.

Kaip ir visose kapinėse, kuriose pavyko rasti vietą, kurioje buvo palaidoti mūsų tautiečiai, randame didelį lietuvių kryžių, tiesa, gerokai pakrypusį. Šalia jo keletas išvirtusių mažų. Imamės darbo, pirmiausiai iškeldami didįjį kryžių. Gerokai papuvusi apačia patrumpinama, iškasama nauja duobė. Po perstatymo kryžius, nors ir trumpesnis, bet užtat tiesiai pastatytas ir tvirtas. Pastatome ir mažuosius kryželius. Sutvarkome aplinką.

Stebėtinai sklandžiai vyksta darbas, visi užimti. Kaip skruzdėlynas. Ir, nepastebimai pamatai, jog darbas padarytas – kryžių gyvavimo laikas pailgintas, kapinės be šiukšlių ar nereikalingų žolių ir krūmokšnių. Gražu žiūrėti.

Baigiant tvarkyti Taštypo kapines, atvažiuoja trys sutartos mašinos. Keliaujame į Taštypo miestelį, kuriame mus gražiai sutinka vietinio muziejaus kolektyvas, trumpai pristato regioną. Atvažiavus autobusui važiuojame ieškoti Maturų kapinių.

Maturas. Didieji lietuviški kryžiai. Pastatome iš Lietuvos atvežtą ąžuolinį kryžių.

Kelionei į Matūrą artėjant į pabaigą, jau kuris laikas važiuojame žvyrkeliu. Prasilenkiame vos su viena – dviem mašinomis. Jaučiasi, jog vieta, kurioje įsikursime naują stovyklavietę, bus gana nuošali.

Taip ir yra. Atvažiavus išsikrauname daiktus, tarp kurių – cementas atsivežto kryžiaus įbetonavimui, porą maišelių maisto, darbo įrankiai. Pamojuojame išvykstančiam autobusui ir laukiame, kol stovyklavietei vietos išėjęs ieškoti Gintautas praneš, kur kurdintis. Ilgai laukti nereikia, įsikuriame labai šaunioje vietoje – ne per seniausiai nušienautoje pievoje. Už kelių šimtų metrų teka upelis, kurio vanduo – geriamas. Už puskilometro didesnis upelis, kuriame vandens jau virš kelių. Ten prausimės.

Kaip ir aną kartą, stovykla netrunka būti įkurta. Laužą taip pat staigiai užkuriame. Žodžiu, kaip visada sklandžiai. Jau galime laukti, kol bus galima pavakarieniauti ir išgerti tradicinės vakarinės arbatos su sausainiu ar meduoliu. Pavakarojame prie laužo, ir einame miegoti. Rytoj – svarbi diena, kadangi eisime tvarkyti didžiųjų kapinių. Kaip ekspedicijos pradžioje aptarinėjome kelionę, šios kapinės bus daugiausiai mūsų darbo pareikalausiančios kapinės. Todėl, kad jos gana nemažos, palyginant su kitomis, kur yra vos keletas kapų ir likusių kryžių. Be to, patys kryžiai bus dideli, jų daugiau kaip 10.

Kadangi pirmą dienos pusę praleidau prižiūrėdamas stovyklavietę, turėjau laiko kiek pabūti su savimi ir pagalvoti apie ekspediciją. Prieš pietus turėjau būti pakeistas, taigi mėgavausi galimybe pagalvoti. Įdomi mintis, aplankiusi mane, buvo tai, jog paprastas prisėdimas, kai žinai, jog geras porą valandų gali tiesiog sėdėti niekieno netrukdomas, ir vienintelė pareiga – apžvelgti stovyklavietę, ar viskas tvarkoje, buvo ganėtinai malonus. Nes, būdamas stovykloje ar darbuodamasis kapinėse, esi nuolat tarp tuzino žmonių. Nuolat kalbiesi, dirbi, renki malkas – žodžiu esi užimtas. Tai smagu, tačiau kontrastas to – ramus prisėdimas su savo paties mintimis – irgi smagu. Ir situacija, kai gali kažką palyginti, kad ir kasdienybę su kelione ar nauju užsiėmimu, padeda labiau vertinti abu lyginamuosius veiksmus.

Prisiminiau gerai šią situaciją iliustruojantį nutikimą. Mokykloje buvau mėgėjas skaityti knygas. Viena tokių buvo būtent apie tremtį. Pavadinimo, deja, neprisiminsiu, tačiau buvo rašoma apie tremtinės iš Lietuvos gyvenimą Sibire. Kaip ir čia – dienoraščio forma. Skaitymas mane visada įtraukdavo, tačiau šioje situacijoje – ypač. Knygą perskaičiau vos per dvi dienas, per dieną skaitant po ~ 6, gal daugiau, valandas. Taigi, skaitoma knyga puikiai atsispindėjo vaizduotės kuriamuose tremties vaizdiniuose – maža trobelė, džiaugsmą teikia ant pečiaus kepamos pavogtos bulvių lupenos. Nors pečius ir dega, šalta vis tiek. Nuolat jaučiamas alkis. Ir, baigiu skyrių, ir nueinu virtuvėn. Nuostaba – ant stalo ir šaldytuve pakankamai maisto, namuose šilta. Tada nustebau, kad paties šeima taip puikiai gyvename!

Taigi kartais kontrastai padeda patiems vertinti tai, ką turime, bet priimame kai savaime suprantamą.

Apie 12 valandą stovykloje likusius pakeičia grįžtantieji iš kapinių. Su smalsumu, kaipgi atrodo tos didžiosios kapinės, kulniuoju ant kalvos, kur jos ir yra (lietuvių kapinaitės, jau įkurtos atskirai nuo vietinių, dažniausiai būna ant kalnelio, gražioje vietoje, o kryžiai visada atsisukę į vakarus – Lietuvos pusę). Randame keletą dar stovinčių didžiulių kryžių, dar triskart tiek ant žemės, tačiau jau iškapstyti iš samanų. Tiems kryžiams, kuriuos dar galima pastatyti, kasame duobes, į jas statome didelius kryžius. Vienas po kito jie pakeliami, taip per kelias valandas šalia vos kelių likusių stovėti kryžių, stoja dar 8, ir jau turime 10. Vieta, kaip radome pradžioje, ir kaip po dienos darbo, nepalyginama – iškirsti mažesni medeliai, daugiau saulės, pakelti kryžiai bus sausesni. Šią dieną belieka pastatyti iš Lietuvos atsivežtą ažuolinį kryžių.

Atsivežtojo kryžiaus statymas buvo įdomus tuo, jog jį reikėjo įbetonuoti. Pradžioje su Matu, Tadu ir Pauliumiėjome žvyro nuo kelio. Įdomiai atrodė procesas – ant kelio tos dangos ne tiek ir daug, ir ją, kad galėtumei semti kastuvu, reikia sustumti į vieną vietą. Ir, kadangi pats stūmimas vyko taip pat kastuvu, o jis daužėsi į akmenukus, sakė stovyklavietėje buvę misijiečiai, jog mes puikiai girdėjomės. Ausyse tas girdėjimasis irgi puikiai jautėsi. Pirmo užėjimo neužteko, taigi žingsniavome ir antrą kartą. Šį kartą trūko žvyro ne tiek ir daug, taigiėjome tik su Tadu. Tiesa, tiek sėmimas, tiek jo nešimas (kapinės buvo ant paties viršaus kalnelio), kiek išvargino – su maišeliu žvyro ant pečių ir į kalną.

Tačiau nuovargis buvo nė motais po to, kai į paruoštą cementą įstatėme kryžiaus armatūras. Taigi, po pilnos dienos, per kurią žemėje ir samanose buvo surasti nugriuvę kryžiai, jie buvo pakelti, bei galiausiai buvo pastatytas atsivežtasis, vakare, nors ir pavargę, bet patenkinti, sėdome prie laužo vakarieniauti. Puikios tokios dienos, kai jautiesi kažką padaręs. Ši diena turėjo aiškų rezultatą – sutvarkytas dideles ir gražias lietuvių kapines.

Žygis iki miestelio. Kelionė sunkiai įveikiamu keliu UAZ'iku, kapinių paieškos. Dar vienos gražios kapinaitės.

Kadangi didžiosios kapinės buvo sutvarkytos, kitą dieną palikome šauniąją stovyklavietę (man ji patiko labiausiai iš visų, gal dėl malonios savijautos atlikus didelį darbą?). Iki artimiausio miestelio žygiavome ~7 kilometrus, ten sustojome dėl dviejų dalykų – pirmiausia dalis komandos, tarp kurios ir aš, važiovome sutvarkyti toliau taigoje esančių kapinaičių. Kita komandos dalis viešuoju transportu turėjo nusigauti iki Taštypo.

Iki kapinių buvo apie 12 kilometrų, tačiau kelias, kuriuo mes važiovome, buvo mažai naudojamas. Negana to, miškovežiai ten išmušę didelias duobes, pilnas vandens, taigi kelias visai sudėtingas – toks, kokį ir įsivaizduotumei esantį Sibire. Važiovome UAZ'iku, o tai tokiems keliams kaip tik tinkanti mašina. Taigi, buvome kiek užstrigę vos vieną kartą.

Nors važiuojant smarkiai kratė, kelione visai mėgavausi. Visai nesunkiai buvo galima susimušti galvą į UAZ'iko sieną. Gerai, kad to pavyko išvengti.

Nuvažiavę lipome į ganėtinai aukštą kalną, ant jo viršaus turėjo būti kapinaitės. Kaip kiek vėliau paaiškėjo, kalnas su kapinaitėmis buvo greta, taigi sugaišome kiek laiko. Bet, galiausiai suradę ieškotą vietą, radome mažas (čia kažkada buvo apie 9 kapai) kapinaites. Kryžiai keli vis dar stovėjo. Vienas jų ~ 4 m. aukščio, gal net kiek didesnis, tačiau gerokai pakrypęs. Ant žemės taip pat gulėjo gražus, saulės formos apvadais pagražintas kryžius. Sutvarkėme kapines, ir tuo pačiu, smagiai ir stipriai duobėtu keliu, važiovome atgal į miestelį. Įdomu, kad kaip ir šitas, daugelis kažkada tremtinių gyventų kaimelių yra išnykę. Tai atsitiko dėl didelio skaičiaus Lietuvių tremtinių grįžimo į Lietuvą. Taip pat dėl susiklosčiusios situacijos Sibire. Nors, vairuotojas, vairavęs tvirtąjį UAZ'iką, kai su juo kalbėjau, sakė, kad gyventi galima ir čia. Jis dirbo su miško darbais susijusioje įmonėje. Sakė, jog darbo yra. Pragyventi išeina.

Kai grįžom į miestelį, dalis komandos jau buvo išvažiavę viešuoju transportu, laukė mūsų Kęstutis ir Mantas. Suradus transportą, kuris mus nuvežtų į Taštyą, ganėtinai greitai nuvažiavome ten. Taštyje apsigyvenome mokykloje, kurioje galėjome kiek apsiskalbti, išsimiegoti lovoje.

Susitikimas su Eduardu Zagolskiu. Kelionė pasiutusi žiguliuku.

Be sutvarkytų kapų Mažuosiuose Arbatuose (Malyie Arbaty) šią dieną susitikome su lietuviu Zagolskiu. Labai malonu tai, jog jis puikiai kalbėjo lietuviškai, sakė, jog ir jo sūnus kalbėti moka, tačiau jo tuo metu nebuvo namuose. Taigi, Mažųjų Arbatų gyventojas papasakojo savo gyvenimo istoriją, kad atsidūręs Sibire, nes jo tėtis čia buvo ištremtas. Tačiau Eduardas nesiskundė gyvenimu Sibire. Anot jo, duonos, o ir kuo apsirengti, niekada čia netrūko. Pats negėrė, nuoširdžiai dirbo, taip ir prasigyveno.

Paklaustas, kodėl negrįžo, ir ar nesvarstė grįžti Lietuvon, Eduardas sakė, jog giminės, likę Lietuvoje, labai skurdžiai gyveno, dalis jų dėl skurdo ir bado mirė. Jo dalia geresnė: ko valgyti buvo, ir darbas sekėsi. Dėl to į Lietuvą grįžti gyventi nenorėtų.

Eduardo Zagolskio istorija įdomi tuo, jog jis nebuvo atitremtas kartu su kitais tremtiniais. Jis buvo nubaustas už keršijimą karvę nusavinusiam tarnautojui. Po kalėjimo lageriuose, jis pats nuvažiavo pas Mažuosiuose Arbatuose gyvenusį tėvą. Kadangi čia gyvenimas buvo gana sėkmingas, į Lietuvą jis ir negrįžo. Tiesa, žmoną radęs lietuvę, sesės užrodytą.

Po mažųjų Arbatų grįžome į miestelį, iš čia trimis mašinomis važiavome į Abakaną. Kartu su Pauliumi, Mantu ir Kazimiru pasiprašėme į žiguliuko ekipažą, kurio vairuotojas, kaip paaiškėjo, buvo ganėtinai pasiutęs. T.y. lėkė kaip pašėlęs. Vienu metu, net ir prie trankios rusiškos muzikos, pavyko užsnūsti, tačiau pabudau nuo ratų cypimo – prie žiedinės sankryžos stipriau stabdė. Dar, jau įvažiavus į Abakaną, jis buvo sustabdytas policijos ir nubaustas už greičio viršijimą.

Šis grįžimas sutapo su kelionės įpusėjimu.

Tanzibėjus. Dvi naktys prie ežero, vienos kapinaitės.

Po apsiskalbimo, lengvo pailsėjimo, kelionės aptarimo Abakane, jau įpusėjusią kelionę pratęsė viešnagė Tanzibėjuje. Tanzibėjus – gyvenvietė su dideliu ežeru, kuriame buvo galima smagiai paplaukioti. Po ilgos kelionės kaip tik to ir norėjosi.

Be to, tai buvo pirma stovykla prie didesnio vandens telkinio. Kadangi manęs būta didelio maudaliaus, džiaugiausi tokia išrinkta vieta. Tiesa, geriama vandens reikėjo eiti į gyvenvietę, koks kilometras. Turėjome iš vietinės moters (autobuso vairuotojo tetos) didelį aliuminį bidoną, taigi per kartą buvo galima daug jo parsinešt.

O gyvenimas šioje stovykloje buvo ganėtinai ramus. Važiavome į vienas kapinaitės, kuriose buvo visai nemažai lietuviškų kapų. Kai nuvažiavome į pastarąsias kapines, nustebino kryžių stilius. Įsivaizduokite kryžiaus formą, kaip iš kamieno augančios šakos, kurios pabaiga – kryžius. Tokie kryžiai buvo du, abu geležiniai.

Be kirtimo šakų, medelių, su Kazimiru užsiėmėme vieno medinio paminklėlio atstatymu. Pastarojo apačia buvo sutręšusi, ir nors sutvirtinimas ir atėmė kiek laiko (kita komandos dalis jau buvo baigusi daugumą darbų, ir pabaigoje mūsų gavo laukti), prailginome šio paminklėlio gyvavimo laiką.

Ekspedicijos metu daugmaž kas antrą dieną darydavome komandos susirinkimą, kuriame aptardavome, kaip kiekvienas jaučiamės, tiek fiziškai, tiek dvasiškai. Aptarimai buvo išties naudingi. Tiek išgirsti apie kitų apmąstymus, nuotaikas, tiek pačiam pagalvoti, kaip jaučiuosi. Kaip įsigyvendina arba ne mano ekspedicijos lūkesčiai.

Iš pastarųjų dienų pasisakymų įstrigo Stasės pasisakymas apie maisto gaminimą. Kadangi ji su Kęstučiu buvo ekspedicijos šefai (labai atsakinga pareigybė – neabejotinai), kasdien būtent jiems tekdavo gaminti (dažniausiai mano pareiga – laužas). Taigi Stasė šių aptarimų metu pasakė gražią mintį. Esą ji mėgsta gaminti, tačiau Lietuvoje tam paprasčiausiai nelieka laiko.

O čia, būdama viduryje Sibiro, ji jautėsi smagiai galėdama šį savo pomėgį realizuoti. Mažas

dalykėlis, bet malonus. Ekspedicijoje buvo ir daugiau malonių smulkmenų, tokių kaip pavalgius košės gaunamas koks skanėstas – meduolis ar sausainis. Taip pat porą kartų panaktinėjimas žiūrint į žvaigždes – porą valandų iškrisdavo iš miego, bet tokio tamsaus dangaus, tokių ryškių žvaigždžių Lietuvoje nieku gyvu nerastum. Smulkmenos, bet smagios smulkmenos.

Ginčas dėl tolimesnio maršruto. Vairuotojo planų kaita. Sarala. Paskutinė stovyklavietė.

Po dviejų naktų Tanzibėje, ten sutvarkytų kapinių, rytinių karvių atakų, palikome Tanzibėjaus stovyklą, dar kartą grįžome į Abakaną. Čia kilo nedidelis ginčas dėl tolimesnio ekspedicijos maršruto. Problema glūdėjo vairuotojo atsisakyme už sutartą kainą važiuoti į Saralą, kur turėjome sutvarkyti dvi tremtinių kapinaitės. Dėl finansinių apribojimų mokėti ganėtinai brangiai už kelionę negalėjome, visi su Mantu, atsakingu už finansus, svarstėme kaip daryti toliau. Pavyzdžiui, nors kelionė ir būtų kainavusi ganėtinai brangiai, Kazimiras rodė didelę iniciatyvą ir norą važiuoti Saralon. Esą taip buvome planavę, o dabar, kiek pasikeitus situacijai, keičiame planus, ir paliekame kapines neaplankytas. Priešinga nuomonė buvo iš Gintauto Aleknos pusės, kuris sakė, jog rastume Saraloje. Be to, yra galimybė aplankyti ir paieškoti tremtinių kapų Ust Abakane, kitame gretimame miestelyje.

Finale susiklostė situacija, jog Mantas susisieko su šauniuoju vairuotoju (tuo, kuris mus vežė iš Krasnojarsko į Abakaną, ir planuojamai veš atgal ten). Buvo susitarta, jog jo firmos vairuotojas mus, už patrauklią kainą, nuveš į Saralą. Negana to, prieš tai dar aplankėme Ust Abakano kapines. Tiesa, nors ir radome krikščioniškų kryžių, nebuvo tikri, ar jie lietuvių – jokių įrašų nebuvo. Ir, kadangi Ust Abakano kapinės – gana tvarkingos, rasti kryžiai taip pat buvo geros būklės.

Po ilgos kelionės, nusigavę į Saralą, jau sutemus įsikūrėme stovyklavietę. Pavakarieniavus dar kuris laikas likome vakaroti, kadangi tai – vienos paskutinių dienų Sibire. Norėjosi pasikalbėti, pasidalinti mintimis.

Kitą dieną, papusryčiavus ir pasiruošus, dalis grupės (išskyrus pasiliekančius stovyklavietės prižiūrėti misijiečius) patraukė į jau sunykusį kaimelį, kuriame būta gana nemažai lietuvių kapų. Šis žygis buvo toks, kokį ir įsivaizduojate daugelis – ilgas, ganėtinai drėgnu mišku, lengvai pažliugusiu ir mažai naudojamu keliu žygis. Prieskonio šiam žygiui dar pridėjo tai, jog griaudėjo griaustinis, lengvai lynojo, o ant keliuko kartas nuo karto pasimatydavo šviežių meškos pėdsakų.

Kad ta meška, vedina smalsumo ar alkio, nesumanytų su mumis susipažinti, Gintautas nuolatos šūktelėdavo. Po kiek laiko ir mes prie jo prisijungėme, taigi meškos susitikti neteko (gal būtų smagu pamatyti, antra vertus būtų visai nesmagu likti sudraskytam Sibiro miškų tankmėje). Taip pat, einant batai aplipo purvu, reikdavo nuolat nusikratyti jį, nes imdavo gerokai sverti.

Po poros valandų žygio, priėjome miško proskyną. Joje prieš daugelį metų stovėjo lentpjūvė, buvo nemažai namų. Prieš dvi dešimtis metų čia buvusi ekspedicija dar rado tremtinių kapus, jų ieškojome ir mes. Deja, po ilgai užtrukusių braidžiojimų, nieko negalėjome rasti. Kapinės buvo sunykusios, o kryžių tokioje, žmogaus ūgį siekiančioje žolėje, galėjai rasti tik atsitiktinai ant jo užlipęs. Be to, tikėtina, jog jo neatpažintum, nes nuolat tekdavo lipti per sutręšusius, ant žemės gulinčius medžius.

Neradę kapinių, grįžome į stovyklą. Kiek nusiminę dėl nerastų kapinių, po daugiau kaip 7 valandas trukusios kelionės, grįžome į stovyklą.

Šių kapinių neradimas įnešė manon galvon kiek apmąstymų. Juk visos kapinės anksčiau ar vėliau sunyks. Medis nėra amžinas. Mūsų, taip pat visos būsimos ir buvusios ekspedicijos tik atideda jų sunykimo laiką. Taigi, po keliolikos ar keliasdešimties metų Sibire neliks ką tvarkyti. Nebebus galima savomis rankomis prisiliesti prie gyvosios istorijos. Gaila, tačiau tokia realybė. Nors, galima džiaugtis, kad mūsų pasakojimai draugams, ateityje saviems

vaikams ir anūkams tikriausiai truks ilgiau, nei tolimajame Sibire bus stovinčių lietuviškų, kaip vietiniai sako „didžiųjų lietuviškų kryžių“.

Kitą dieną atsisveikinome su Gintautu. Taip pat atlikome simbolinį ekspedicijos uždarymą – finalinį aptarimą. Daug minčių tuo metu sukosi galvoje, kai prieš savąjį pasisakymą galvojau, ką pasakyti. Mintims reikia kiek laiko atsisijoti, išsikristalizuoti.

Vėlai vakare, „išardę“ stovyklą, laukėme sutarto autobuso. Mūsų patikimasis vairuotojas atvažiavo būtent tuo laiku, kaip ir tarėmės. Važiavome visą naktį, su retais sustojimais pramankštinti sąnarius. Kalnai minčių sukosi galvoje. Apie tai, ką nuveikėme per ekspediciją. Apie susitiktus lietuvius, pokalbius su jais. Apie tai, kad esi kažkur 5000 kilometrų nuo Lietuvos. Apie ekspedicijos draugus (taip, draugus).

Skrydis Krasnojarskas – Maskva. Pusdienis joje. Traukinys Maskva – Vilnius.

Kadangi skristi labai mėgstu, mėgavausi lėktuvo pakilimu, pačiu skrydžiu ir nusileidimu. Buvau kiek pavargęs, taigi išskyrus pakilimą ir nusileidimą, daugelį laiko prasnūduriavau. Smagus ir ramus skrydis.

Atskridus į Maskvą, buvome pasitikti ambasados autobusiukų. Ambasadoje papusryčiaavę, turėjome laiko palysti po dušu (retas malonumas, kai kuris laikas prausiesi upelio ar ežero vandeniui), išeiti į miestą. Maskvoje aplankėme paminklą represijų aukoms Rusijoje, palikome gėlių.

Vytautas, visą ekspedicijos laiką filmavęs, pasiūlė pasakyti kokią mintį, man įstrigusią per dvi savaites. Pagalvojęs nusprendžiau pasisakyti apie dainavimą. Dar prieš važiuojant ekspedicijon, Eglė pasiūlė išmokti keletą dainų, kad po to būtų smagiau žygiuoti, taip pat prie laužo Sibire padainuoti. Jos pasiūlymas susilaukė atsako, buvome išmokę vieną dainą tiesiog puikiai, dar porą silpniau, bet jai vedant galėjome dainuoti. Ir dainavome. Pasirodo, Kamilė, Kazimiras, Monika taip pat puikiai dainavo. Taigi, daugiausiai jų vedami, dainavome kone kiekvieną dieną. Ir, kai pats trauki lietuvišką dainą, kurių turime labai daug, pats tari jos

žodžius, išties dainos prasmė giliau širdin eina. Neveltui, kai lietuvius trėmė, jie dainavo – taip daug lengviau. Manau padainuosiu balsu nuo šiol daug dažniau.

Grįžtant traukiniu į Lietuvą, teko malonumas pasikalbėti apie „Misiją Sibirą“ su dviem žmonėmis. Pirmiausia, vakarieniaudami traukinyje, kadangi stalelių laisvų nebuvo, vienas vyriškis pakvietė prisėsti prie jo. Aš, Kazimiras ir Kęstutis apturėjome įdomų pokalbį su iš Maskvos grįžtančiu vyruku. Malonus buvo jo susidomėjimas mūsų motyvacijomis dalyvauti, mūsų nuotykiams ir nuotaikomis po misijos.

Taip pat traukinyje moteriškė pasiteiravo, kas čia per projektas. Nors rusiškai kalbu ganėtinai vidutiniškai, papasakojau jai apie projekto esmę, kur mes buvome, kokių tikslų vykdome į Sibirą. Malonu, jog žmonėms įdomu, jog jie domisi ir klausia įdomių klausimų. Esu įsitikinęs, jog Lietuvoje teks apie tai papasakoti ne vienai dešimčiai žmonių.

Grįžimas į Vilnių. Savaitgalis namie.

Grįžti į Vilnių buvo ypač smagu. Pirmiausia dėl dėmesio vos grįžus. Dar važiuodami traukiniu, ir lietuviškam radijui esant įjungtam, išgirdome per žinias, jog „šiandien iš dvi savaites trukusios ekspedicijos grįžta „Misijos Sibiras“ dalyviai“. Stotyje mus pasitiko ne tik artimieji, net ir žiniasklaidos atstovų. Mane – sesė ir kambariokas Egidijus. Išties malonu. Smagu, kai kas pasitinka!

O savaitgalis buvo visai smagus ir labai ramus. Grįžimas iš kažkur suteikia kontrastą kasdienybei. Dėl to Vilnius buvo kaip niekada gražus (pamenu, kai po pusmečio studijų Vengrijoje, taip mėgavausi klausydamasis lietuviškų pokalbių autobuse, mat buvau kiek pasiilgęs savos kalbos).

Per savaitgalį buvo laiko trumpai apmąstyti ekspediciją. Štai svarbiausi momentai, kuriuos dar kartą norėčiau pabrėžti:

- Jau taip susiklostė, jog Lietuvos istorija paženklinta negandų, kurių viena iš skaudžiausių – trėmimai. Šie trėmimai, deja, kainavo tautai trečdalį žmonių. O tremtieji žmonės buvo atrenkami pagal aiškų kriterijų – aktyvumą visuomeniniame, politiniame gyvenime. Dėl to gaila ne tik trečdaliai Lietuvos, bet ir to, kad

aktyviausias visuomenės sluoksnis stipriai nukraujavo, tiesiogine to žodžio prasme. Tačiau atsitiesėme, net po trėmimų, ilgametės okupacijos – jau eina trečias dešimtmetis, kaip Lietuva nepriklausoma;

- Ekspedicija davė stimulą apmąstymams. Apie istorinius įvykius. Apie kitokį, nei mūsų, gyvenimą. Apie tą pačią mūsų kasdienybę. Gyvename gerai, kupinai galimybių laikais. Reikia tai išnaudoti;
- Net ir smulkūs dalykai, tokie kaip rytinė kava su meduoliu, miegas pavargus, sudainuota daina teikia didžiulį malonumą. Tereikia pasistengti jį įžiūrėti, ir nepriimti to kaip „savime suprantamu įvykiu“;
- Ir, nors ekspedicija ir baigėsi, misija – ne. Lietuvoje papasakosime apie projektą mokyklose, universitetuose. Džiugu, jog tai darydamas, galbūt kažkam pasėsiu motyvacijos užsiimti kažkuo daugiau, gal netgi sudalyvauti misijoje. O jei ne – tiesiog pasidalinsiu mintimis, išgyvenimais ekspedicijoje Sibire per savo prizmę.

Sėkmės!

Benediktas, MS'12